Neurofiziologie în dialog

SOCIETATEA DE NEUROFIZIOLOGIE ELECTRODIAGNOSTICĂ DIN ROMÂNIA

Societatea de Neurofiziologie Electrodiagnostică din România (ASNER) a reușit, încă de la înființare, să se facă remarcată. Întâi, pentru că nu a desconsiderat trecutul, nu a făcut tabula rasa – și pe bună dreptate, atunci când predecesorii tăi sunt Mircea Steriade (recomand o căutare pe *Google Scholar* celor care nu sunt familiarizați cu numele savantului de origine română!) și alte personalități ale Școlii de neurologie din România. Apoi, pentru că ASNER nu a fost creată din vanitate, ci dintr-o nevoie de dialog științific, în țară și pe scena internațională. Nevoie resimțită acut de tinerii practicieni, care au găsit resurse proprii de rezolvare și… au trecut la treabă. Reușita le revine celor îndrăzneți, care pot și vor să iasă din pasivitatea (auto)impusă.

La a doua ediție a Școlii de Vară de Neurofiziologie Clinică, recent organizată la Eforie Nord, entuziasmul participanților a făcut ca sesiunile practice, partea cea mai consistentă a reuniunii, să se prelungească până târziu în noapte.

Am profitat de invitația de a participa la acest program educațional, pentru a le prezenta cititorilor noștri *în exclusivitate* un **model de succes**: credem, așa cum am spus-o și cu alte ocazii, în puterea exemplului. I-am invitat la o discuție de principii pe membrii conducerii ASNER – **dr. Tudor Lupescu** (București), președinte, **dr. Ioana Mîndruță** (București), vicepreședinte, **dr. Mihai Moldovan** (Copenhaga), director științific, **dr. Bogdan Florea** (Cluj-Napoca), secretar –, cărora li s-a alăturat **prof. dr. Florin Amzică** (Montréal), personalitate recunoscută a neurofiziologiei actuale.

– ASNER: o societate științifică tânără, care a început „în forță“… Ce v-ați propus?

[Dr. Tudor Lupescu] – Aș spune în primul rând reîntinerită. Nu noi am inițiat societatea de neurofiziologie, avem predecesori de mare valoare. Doar din punct de vedere organizațional, până în 2008, a fost – să zicem așa – o stagnare și practic o absență a activității noastre. După reorganizarea realizată la inițiativa câtorva colegi, care au pus serios umărul la treabă pentru reînființarea pe baze legale a unei organizații, ne-am reluat activitatea și ne-am propus câteva ținte, pe care cred că le-am atins. Încercăm să prezentăm, în primul rând colegilor neurologi, dar și celor de alte specialități, cât mai multe informații de neurofiziologie. Cum? Nu avem decât câteva mijloace: prin manifestări științifice, încadrate într-un calendar destul de ferm respectat. Un simpozion în cadrul congresului național de neurologie, o școală de vară și o conferință. Primăvară, vară și toamnă. Cred că această activitate nu are cum să nu se răsfrângă asupra îmbunătățirii practicii neurofiziologice din țara noastră.

Dr. Tudor Lupescu, președintele ASNER

– Am remarcat, și cred că acest lucru vă deosebește de majoritatea societăților științifice, ASNER este condusă de o echipă tânără, provenind din mai multe centre, și nu numai din țară… Cum reușiți să formați o echipă, să aveți coeziune?

[Dr. Ioana Mîndruță] – Ne cunoaștem bine, suntem și prieteni, nu numai colaboratori, lucrăm bine împreună, învățăm unii de la alții și progresăm continuu. Suntem foarte interesați în a standardiza metodele, în a atrage oameni noi în domeniul acesta și a-l dezvolta, dar și în a dezvolta, de asemenea, metode noi și domenii noi în care neurofiziologia să își găsească aplicație. Suntem un grup foarte însuflețit, în care fiecare îl ajută și îl susține pe celălalt, pentru ca proiectul nostru să funcționeze.

O barcă solitară care și-a găsit rapid un port

– Din ceea ce am observat, fiecare s-a specializat într-un subdomeniu…

[Dr. Ioana Mîndruță] – Este foarte adevărat, și încearcă să dezvolte subdomeniul respectiv. Încurajăm și aplicațiile inovatoare și încercăm să îi atragem pe cei care fac lucruri noi și aplică metode moderne. Suntem foarte norocoși că beneficiem de înțelegerea, ajutorul și sprijinul liderilor marilor societăți din domeniu – Societatea de Neurologie din România și Societatea pentru Studiul Neuroprotecției și Neuroplasticității. A fost o deschidere fantastică: la început, eram o barcă solitară care și-a găsit rapid un port și asta a însemnat enorm. Colegii noștri din străinătate sunt foarte deschiși și vin cu lucruri noi și cu un suport extraordinar.

– Poate că aici ar trebui amintit că tânăra societate – ASNER – a reușit să se afirme internațional, să obțină recunoașterea Federației Internaționale de Neurofiziologie Clinică, mai mult chiar, un sprijin…

[Dr. Tudor Lupescu] – De la început au fost două aspecte ale activității noastre. Întâi pe plan național, apoi internațional. Este vorba de reafilierea noastră la Federația Internațională de Neurofiziologie Clinică (IFCN), capitolul european. Este de menționat ajutorul pe care l-am primit de la IFCN, de la bun început. Când am obținut hotărârea judecătorească de înființare ASNER și era totul pus în ordine, imediat am trimis mesaje către conducerea IFCN. Răspunsurile au sosit imediat și acei oameni își manifestau aprecierea și bucuria că au început să audă din nou despre noi. De atunci, păstrăm o legătură strânsă cu conducerea IFCN – prof. dr. Reinhard Dengler, trezorierul și fostul secretar IFCN. Sperăm, la toamnă, să vină în România și președintele IFCN, prof. dr. Paolo Maria Rossini, din Italia. În plus, în septembrie 2010, am organizat un curs de electromiografie, la Cluj, susținut de prof. dr. Erik Stålberg, o somitate în domeniul electromiografiei – ca și cum ai spune Braunwald în cardiologie –, curs parțial finanțat chiar de capitolul european al IFCN. Am făcut o aplicație, a fost aprobată și cred că astfel ne-am înscris pe un drum bun…

Combinația câștigătoare

– Constatam că membrii ASNER provin din mai multe centre din țară, și nu neapărat centre universitare. Bănuiesc că este un efort să țineți legătura cu toată lumea, între conducere și membrii societății, de a organiza lucrurile…

[Dr. Bogdan Florea] – Cred că este o stare de normalitate – ceea ce se întâmplă în prezent. Faptul că suntem din București, Cluj, Iași, Timișoara, Târgu Mureș, Sfântu Gheorghe – dau doar câteva exemple – ne arată o stare de normalitate. Singularitatea nu este cheia succesului în neurofiziologie, chiar dacă ea pare o specialitate de *„lone ranger“*, pare că lucrezi singur în EMG sau EEG, în cabinetul tău… Nu este adevărat, trebuie să fii aliniat întâi cu ceea ce se întâmplă lângă tine. Colega noastră Ioana Mîndruță a punctat foarte bine: mai întâi de toate, suntem prieteni. Apoi, avem și un interes comun. Este combinația câștigătoare! Suntem animați de dorința de a structura și cristaliza o societate cu consistență științifică. I-am întrebat pe cei cu experiență și poate că ne-am ranforsat programul științific urmând niște modele, am beneficiat de canale de comunicare cu specialiști din Germania, Canada, Franța, Danemarca… Internaționalizarea este „standardul“. Recunoașterea forurilor internaționale este o dovadă că facem bine ceea ce facem. Avem nevoie și de feedback. Atitudinea deschisă pe care o are capitolul european al IFCN înseamnă că nu am greșit foarte mult până acum și poate chiar am făcut lucrurile bine… Suntem norocoși că ne avem, unii pe ceilalți, și toți – acest țel comun.

[Dr. Ioana Mîndruță] – Când ne-am constituit, țin minte că eram între prieteni și stăteam de vorbă: cum procedăm, cum trebuie să ne căutăm valorile în afară și că trebuie să ne căutăm modelele acolo unde sunt. S-a spus atunci că avem câteva modele în lumea întreagă și că trebuie să le aducem înapoi…

– În demersurile dv., v-ați bucurat de sprijinul unor personalități ale neurofiziologiei, precum dl prof. dr. Florin Amzică. Cum ați reușit?

[Dr. Bogdan Florea] – Nu știu cum am reușit, și noi ne mirăm! [râde]

[Prof. dr. Florin Amzică] – E prea devreme pentru amintiri, dar asta nu înseamnă că uităm! Am primit, la un moment dat, o serie de e-mail-uri care îmi vorbeau de o societate renăscută sau pe cale să renască. Unii mă rugau să privesc cu bunăvoință eforturile, alții m-au atacat frontal și m-au rugat să particip. Eu, care am crezut întotdeauna că nu ești niciodată profet în țara ta, mi-am spus că nu are niciun sens să îmi fac gânduri, este doar o eroare de parcurs… Am fost foarte sceptic și vă mărturisesc că prima oară am venit cu multe aprehensiuni – care însă au durat cam cât drumul de la aeroport până în holul hotelului, când a venit la mine acest doctor Florea, care îmi scrisese și care mi-a spus: „De când vreau să vă cunosc, ce fericit sunt că v-ați întors!“.

Dr. Ioana Mîndruță, vicepreședinte ASNER

[Dr. Bogdan Florea] – Am sperat că vă întoarceți cu totul… [râde]

În crescendo, spre jocuri de artificii

[Prof. dr. Florin Amzică] – A fost nota bună de început, după care am rămas în continuare în gardă – am oarece experiență –, nejustificată, se pare. Apoi totul a mers în crescendo și spre foc de artificii. Îmi aduc aminte că la sfârșitul primului simpozion la care am fost, am avut o intervenție, era de față și profesorul Dengler, atunci secretarul IFCN, și mi-am exprimat cu toată sinceritatea uimirea față de modul în care se realizase, cu atât de puțin. Am aflat apoi de proiectele ulterioare, care mi s-au părut foarte adecvate pentru o societate ce vrea să se dezvolte și nu doar să semneze condica, și am spus că, din momentul acela, oricând e nevoie de orice pot face eu – voi fi la dispoziție și voi face tot ce pot pentru ca lucrurile să meargă bine. Faptul că am fost invitat în continuare m-a făcut să cred că lucrurile au fost de bun augur. Spun acum la fel cum am zis și atunci: folosiți-mă, cât pot să ajut o voi face cu cea mai mare plăcere!

– Venind din lumea pe care noi o considerăm civilizată și care în medicină „dă tonul“ pentru progres, cum vi s-a părut neurofiziologia din România? Și cum vi se pare evoluția domeniului sub coordonarea ASNER?

[Prof. dr. Florin Amzică] – Evoluția este pe mai multe planuri. Există o evoluție de organizare, care face ca în momentul de față, la doi ani de la prima întâlnire, asociația să aibă aerul unei organizații care funcționează, care a intrat pe o cale solidă. În același timp, știu că lucrurile nu merg de la sine și că fiecare întrunire are nevoie de foarte mult combustibil, ca să funcționeze. Rețin pozitiv că acest combustibil poate fi aprins, el există și dă rezultate. Este singurul lucru care contează, în fond. Mi-aș dori, poate, ca lucrurile să meargă mai ușor, cu mai puține sforțări și opinteli, să meargă ca la noi, unde există o rutină, peste care se adaugă eforturile individuale. Aici este încă nevoie de foarte mult efort individual.

Dr. Bogdan Florea, secretarul ASNER, în cadrul unei demonstrații de electroencefalografie ambulatorie

– În ce măsură ar putea fi o problemă absența echipamentelor, pentru o neurofiziologie de nivelul cu care sunteți obișnuit?

[Prof. dr. Florin Amzică] – Poate că am o viziune prea optimistă sau prea utopică, dar nu cred că echipamentele sunt o problemă, deși nu înseamnă că ele cad din cer… Dar nu cred că sunt problema pe care trebuie să se concentreze efortul. Acesta ar trebui canalizat pe cunoștințe – și nu mă refer doar la cele profesionale, ci la acel *„savoir faire“*. Este nevoie de acele cunoștințe care să facă din profesioniști – care există – niște oameni care lucrează fără presiune, fără constrângeri. Aparatura este una, apoi vin consumabilele, care consumă de fapt mult mai multe resurse, și apoi vine voința administrativă, dacă vreți, ca anumite lucruri să se facă. Ceea ce constat cu bucurie este că sălile sunt întotdeauna pline, deci există oameni care vor să pună de la ei – și într-adevăr pun de la ei, căci nu-i trimite nici partidul, nici statul, să participe la aceste reuniuni. Sunt oameni care vor să progreseze, să se îmbunătățească profesional și mai mult de atât nu poți dori, aceasta este baza. În rest, evident că sunt mici uleiuri care trebuie puse pe la balamale, pentru ca lucrurile să meargă mai de la sine… Nu știu dacă e misiunea ASNER să ungă acele balamale, dar mi-ar părea rău să fie cazul. Știu că dacă ar depinde de ei, problemele ar fi deja reglate, dar cred că nu este misiunea asociațiilor naționale nicăieri în lume. În alte țări, se face lobby, care ajută anumite percepții. Ajută ca persoanele aflate mai departe de domeniu să conștientizeze necesitatea.

– Ar fi aici o întrebare pentru conducerea ASNER: în ce măsură neurofiziologia este reglementată, asemenea altor supraspecializări, cine face certificarea, este sau nu inclus domeniul în clinicile de neurologie, cine poate să practice neurofiziologia?…

[Dr. Tudor Lupescu] – În prezent, metodele neurofiziologice principale – electroencefalografia, respectiv electromiografia – sunt considerate competențe și sunt atestate prin cursuri și examene. Pregătirea se face în clinici universitare, după care, în urma unui examen, se obține atestatul în EEG, respectiv în EMG. Am vrea să ne implicăm mai mult în acest domeniu – desigur, cu mulți dintre cei care se ocupă de aceste cursuri suntem colegi în cadrul ASNER, deci participarea noastră există oricum. Am vrea să facem cât mai mult lobby pentru practica neurofiziologică.

Prof. dr. Florin Amzică (Montréal)

– În ce măsură este nevoie de un sprijin sistemic?

[Dr. Tudor Lupescu] – Deocamdată, pentru mulți dintre noi, în practica de zi cu zi, neurofiziologia este ca un hobby profesional. În afară de treaba noastră de neurologi, facem și EEG sau EMG…

– E firesc să fie astfel, un hobby?

[Dr. Ioana Mîndruță] – Nu neapărat trebuie să fie o profesie de credință… Mulți din cei care se pregătesc lucrează în clinicile și spitalele lor, au însă și practică privată, unde etica muncii în neurofiziologie este extrem de importantă și cunoștințele fac diferența în examinare și diagnostic. De asemenea, suntem foarte deschiși și foarte atenți la domeniile conexe și la cererea celorlalte specialități, pentru diagnostic sau monitorizare. Trebuie spus că la Școala de Vară ASNER de anul acesta au fost invitați neurochirurgi, anesteziști, diabetologi, fizicieni – și am încercat să înțelegem necesitățile lor și cum să ne conectăm, să lucrăm interdisciplinar.

– Ce proiecte pregătiți pentru viitor?

[Dr. Ioana Mîndruță] – Școala de Vară va continua, în fiecare an, și va antrena tinerii neurofiziologi în a practica mai bine și mai corect. Proiectul de viitor cel mai important va fi de a ne lansa cât mai mult în cercetare și interconectarea în rețea, prin standardizarea procedurilor. Pregătim deja conferința națională, unde vom aborda câteva domenii pe care nu le-am discutat foarte amănunțit până acum – somnul, traumatismele, neurofiziologia mișcărilor involuntare și a tulburărilor de mișcare – căutăm domenii noi, pe care să le dezvoltăm.

„Focuri aprinse“

– Care sunt zonele „fierbinți“ ale neurofiziologiei de astăzi?

[Prof. dr. Florin Amzică] – Care sunt „focurile aprinse“? Interesant, sunt focuri aprinse de multă vreme, pe care se pun periodic lemne – cele de bază: EEG, EMG, potențialele evocate… Problema este că încă nu știm totul și, pe de o parte, există oameni curioși, care vor să afle, pe de altă parte sunt oameni care vor să li se spună cum stau lucrurile. Vedeți dualitatea cercetare fundamentală – clinică. Apoi, sunt domenii nou apărute, necesități din ce în ce mai urgente: monitorizarea intraoperatorie, stimularea cerebrală profundă, domenii relativ recente, cercetare fundamentală se face destul de puțin, dar există un efort pentru uniformizare. Și referindu-mă la întrebarea de mai devreme, despre specialitatea de neurofiziologie. Aceasta a apărut în momentul în care s-a inventat electroencefalografia, au existat oameni calificați. Apoi, specialitatea a dispărut ca atare și cine se pricepea făcea. Acum, din ce în ce mai mult, există necesitatea ca responsabilitatea să și-o asume neurofiziologii calificați – este deja o specializare în SUA, derivată din neuroștiințe. Societățile naționale de neurofiziologie se ocupă de atestare, este responsabilitatea lor. Același lucru este pe cale să se întâmple în Canada, sunt provincii în care deja s-a întâmplat. Este, în fond, expresia necesității de a avea un backup, de a ști cine de ce este responsabil. Neurofiziologia e pe cale să redevină o specializare.

– Referindu-ne la monitorizarea intra- și perioperatorie, se deschide practic o poartă nouă pentru neurofiziologie: investigații în urgență, la pacientul în stare critică… O să ajungem să vedem normați, poate obligatoriu, în ATI, și neurofiziologi?

[Prof. dr. Florin Amzică] – Devine, cum spuneam, o specialitate în sine. Obligativitatea este o problemă situată între bunul-simț și disponibilitățile financiare. Într-o lume perfectă, ar fi obligatoriu. Fiecare dintre noi, ca pacient, ar vrea să aibă pe cineva competent. Când suntem ministrul sănătății, cu un buget fix, și ne uităm de unde să tăiem, nu unde să dăm, problema se pune diferit. În general, sunt alegeri ale societății: pacienții formulează cererile, iar cei aleși – în funcție de interesele lor electorale, de conștiință și de gradul de emancipare a societății – dau răspunsuri pozitive sau negative. Sau fac liste de așteptare *sine die*. Cei care au avut rezultate au fost avocații americani…

București – Copenhaga și retur

– Cum se văd lucrurile în neurofiziologie, pe axa București – Copenhaga?

[Dr. Mihai Moldovan] – La Copenhaga, la sfârșitul anilor '60, profesorul Fritz Buchtal a creat o Școală prin care a preluat informații de neurofiziologie experimentală și fundamentală și le-a adus în aplicabilitate clinică. Acolo, continuă să fie un laborator care dezvoltă metode EMG noi. În acest context, o mare parte din activitatea mea constă în cercetare, activitate continuată și în România.

– Știu că aveți o bună colaborare și cu Centrul de excelență în neuroștiințe din cadrul catedrei de fiziologie a UMF „Carol Davila“…

[Dr. Mihai Moldovan] – Sunt profesor asociat la catedra de fiziologie, unde am un grup de studenți cu care lucrez, și asta se poate face și de la distanță suficient de bine, cu rezultate publicabile în reviste internaționale. Am intrat în grupul condus de profesorul Leon Zăgrean din primul an de studenție, practic am studiat neurofiziologia încă de atunci. Apoi, am avut norocul să fiu acceptat de grupul de la Copenhaga. După ce mi-am finalizat doctoratul, mi s-a părut normal să pot da ceva înapoi, astfel încât am continuat colaborarea cu România. Profesorul Christian Krarup este, la rândul său, încântat de colaborarea cu România și de ceea ce se întâmplă aici, văzând o bună combinație de imaginație cu rigurozitatea scandinavă.

[Dr. Ioana Mîndruță] – Anul acesta, la Congresul național de neurologie, profesorul Krarup a participat la Simpozionul organizat de ASNER…

Tradiții ce trebuie onorate

– Unde va fi ASNER peste câțiva ani?

[Dr. Tudor Lupescu] – Noi nu o să ne oprim, vom continua cu obstinație pe drumul pe care am început, pentru că vrem ca neurofiziologia să meargă mai bine, ca practica să se efectueze cât mai corect. Noi, cei din *staff*, nu putem face altceva decât să aducem cât mai multă inteligență, cât mai multă rigoare și experiență, care să fie prezentate membrilor societății noastre. Așteptăm feedbackul: în primul rând, să se observe o îmbunătățire a calității activității de EEG, EMG, potențiale evocate, toate domeniile neurofiziologiei. Încercăm să păstrăm cel puțin aceste trei manifestări anuale și cred că este timp suficient și pentru a analiza ceea ce s-a întâmplat, și pentru a pregăti lucrări pentru următorul eveniment. Am fost îndemnați de colegii noștri din conducerea capitolului european al IFCN să participăm, mai ales prin cei tineri, la congrese, unde li se oferă burse. Dar trebuie să lucreze, să vină cu lucrări – poster cel puțin, poate vom avansa și către prezentări orale… Nu o să ne oprim! Am început cu trecutul, aș vrea să încheiem tot cu trecutul. De ce: chiar au fost români celebri în acest domeniu, oameni recunoscuți și respectați în toată lumea. Unul dintre aceștia a fost profesorul Mircea Steriade. Nu am avut onoarea să-l cunosc, dar profesorul Florin Amzică a avut onoarea nemijlocită de a lucra cu profesorul Steriade.

– Practic, ASNER are un model…

[Dr. Tudor Lupescu] – Are! Profesorul Amzică este el însuși un model, unul care provine din această Școală – de ce nu, românească…

[Prof. dr. Florin Amzică] – Profesorul Steriade a fost, cred, unul din fondatorii societății de neurofiziologie care a precedat ASNER. O personalitate deosebită, un model.

Dr. Mihai Moldovan, director științific ASNER, în cadrul workshopului EMG de excitabilitate

La un moment dat, a existat chiar o propunere pentru un premiu cu numele profesorului Steriade – acordat de ASNER. Sper ca această inițiativă să vadă lumina zilei într-un viitor nu foarte îndepărtat. Este un mod de a lega modelul din trecut de prezent, de a crea o emulație, o dorință legitimă a tinerei generații de a se încadra în „pârtia“ care a fost deschisă, de a urma și de a onora această tradiție.

Dr. Aurel F. MARIN